

CONFLICTUL ÎNGHEȚAT DIN RAIOANELE DE EST ALE REPUBLICII MOLDOVA. EFICACITATEA OPERAȚIUNII PACIFICATOARE

Tatiana ANTON

Catedra Științe Politice și Educație Civică

One of the constituent parts of the potential destabilization and insecurity in the South-Eastern Europe region is the Transnistrian conflict - the main unresolved problem of Republic of Moldova. In this article are examined the crucial problems the Transnistrian region is confronted with. The author focuses on current developments of the Transnistrian conflict; the present framework of peace operation in Moldova and examines its efficiency. In the final remarks the author shares her concern and lessons learned from current mission in the eastern part of Moldova and conclusions drawn from it.

Instabilitatea potențială în regiunea sud-est europeană este determinată și de existența continuă a conflictului de pe Nistru, care reprezintă principala problemă a Republicii Moldova. Nerezolvarea diferendului afectează nu numai securitatea națională, dar și stabilitatea regională.

Diferendul nu permite restabilirea integrității teritoriale a Republicii Moldova, duce la separarea populației de pe ambele maluri ale Nistrului, lipsa unui sistem legal unic și a unei valute naționale unice, la deznaționalizarea potențialului economic, care atrage după sine scăderea nivelului social de trai al populației [1].

Statu-quo-ul menținut în situația creată permite autorităților autoprocimate din raioanele de est ale Republicii Moldova să mențină ilegal formațiunile armate, să producă și să comercializeze diferite tipuri de armament. Mai mult ca atât, acest armament fiind folosit în diferite conflicte regionale susține structurile criminale din aceste state.

Acest conflict prezintă și un obstacol pentru Republica Moldova în calea spre integrare europeană. Pentru soluționarea acestei probleme factorii de decizie din Republica Moldova au întreprins un șir de măsuri în rezolvarea diferendului transnistrian, care devine drept o prioritate a statului; totodată, se pledează pentru soluționarea pașnică a conflictului transnistrian.

Războiul s-a declanșat la puțin timp de la declararea independenței Republicii Moldova (27 august 1991), iar instabilitatea politică în țară nu a permis prevenirea lui. Republica Moldova și comunitatea internațională au recunoscut importanța soluționării conflictului prin metode politice cu respectarea suveranității și integrității teritoriale a statului [2].

Nimeni nu dorește repetarea tragediei din anul 1992. Conflictul transnistrian nu este unul interetnic și nici unul interconfesional. În prezent, în autoprocimatea rmn s-a constituit un clan militarizat autoritar, care se menține la putere cu ajutorul poliției politice și folosește drept acoperire prezența militară a Rusiei [3]. Cauzele acestui conflict sunt de natură politică și economică. Conflictul transnistrian este bazat pe eforturile rezidenților de pe malul stâng al Nistrului de a se separa de Moldova și de a crea un stat aparte [4].

Cu toate că faza militară a conflictului s-a terminat demult, procesul soluționării lui definitive se târăgănează. Chișinăul a susținut o politică pașnică în rezolvarea diferendului transnistrian, oferind autorităților autoprocimatei republicii o autonomie largă, în schimb Tiraspolul cerând echivalentul funcțional al statului aparte (cu valută și forțe armate proprii).

Ca rezultat, pe parcursul a 15 ani, din cauza pozițiilor diametral opuse ale părților conflictuale și susținerii acestui clan de unele forțe cointeresate din Federația Rusă, acest conflict nu a fost soluționat până în prezent.

Procesul rezolvării situației create necesită eforturi continue, marcate astăzi prin continuarea procesului de negocieri în formatul „5+2” (Moldova și autoprocimatea republică nistreană, mediatori – Ucraina, Rusia, OSCE și, în calitate de observatori – SUA și UE).

În primăvara anului 2006 situația brusc s-a schimbat odată cu introducerea la 3 martie 2006 a noului regim de tranzitare a mărfurilor transnistriene peste hotarul moldo-ucrainean, potrivit căruia toate mărfurile, care traversează segmentul transnistrian al hotarului moldo-ucrainean, trebuie să fie însoțite de însemnele vamale emise de autoritățile de la Chișinău. La 7 martie Igor Smirnov, liderul republicii nerecunoscute, a declarat că Transnistria părăsește procesul de negocieri în urma revenirii Republicii Moldova la sistemul înregistrării provizorii a agenților economici din așa-numita rmn (anulat la 1 august 2004).

Mediatorii în conflict (OSCE) au elaborat unele propuneri noi în vederea reluării negocierilor pentru rezolvarea problemei transnistriene. Totodată, în pofida acestui fapt, după organizarea de către liderii separatiști a referendumului fățiș (*de la 17 septembrie 2006*) cu privire la viitorul relațiilor regiunii cu Republica Moldova și Federația Rusă, care presupun separarea regiunii de Republica Moldova și includerea treptată a acesteia în componența Federației Ruse, eveniment tratat de partea transnistriană ca ultim argument pe calea de recunoaștere a regiunii secesioniste¹ și finalizându-se cu desfășurarea (*la 10 decembrie 2006*) alegerilor ilicite ale președintelui așa-numitei rmn, Igor Smirnov a fost reales pentru al 4-lea mandat.

Tensionarea permanentă a relațiilor, provocată de către regimul de la Tiraspol, tendințele de internaționalizare mai amplă a conflictului transnistrian prin atragerea în procesul soluționării diferendului a unui spectru mai larg al comunității internaționale au determinat acordarea unei importanțe majore problematicii transnistriene. În aceste circumstanțe practic toate puterile mari au susținut în general poziția Republicii Moldova în conflict.

Ultimele evenimente au avut un impact direct asupra situației din regiunea transnistriană, în particular prin prelungirea monitorizării de către misiunea UE a frontierei moldo-ucrainene (*lansată la 1 decembrie 2005*) pe segmentul transnistrian. Misiunea a fost eficientă și acest fapt a determinat pe UE să prelungească activitatea Misiunii până în noiembrie 2009. În această perioadă de timp Misiunea UE va evalua resursele și necesitățile Departamentelor Vamale din Moldova și Ucraina.

Odată cu întreprinderea măsurilor sus-menționate, pozițiile părților și ale mediatorilor în conflictul transnistrian au devenit mai transparente. Moldova și Ucraina actualmente împart granița comună cu UE și măsurile de așa natură vor asigura securitatea în regiune. Mai ales în contextul că situația din Zona de Securitate provoacă, totuși, îngrijorări, iar acțiunile unilaterale ale autorităților transnistriene destabilizează situația, și anume: recent (*la 3 și 17 iulie 2007*) în Republica Moldova au avut loc alegerile locale, la care au fost înregistrate încălcări grave ale dreptului fundamental al cetățenilor de a vota. Violări esențiale au fost înregistrate în s. Corjova, în Zona de Securitate, unde forțele ilegale transnistriene au blocat accesul cetățenilor la locurile de votare, au intimidat și au maltratată alegătorii, au distrus cabinetele și urnele de votare [5].

Autoritățile transnistriene folosesc mijloacele de presiune asupra populației, în special din localitățile aflate în subordinea conducerii Republicii Moldova, evidențiate prin limitarea și împiedicarea liberei circulații a populației și mărfurilor, organizarea acțiunilor provocatoare (deconectarea electricității, a apei, blocarea tronsonului feroviar prin acapararea anterioară ilegală a porțiunii transnistriene a căii ferate din Moldova; tentativa de instalare a unui zid la barajul Hidrocentralei Dubăsari; acapararea ilegală a patrimoniului și teritoriului portului Varnița).

Un alt aspect al intimidării este nerespectarea înțelegerilor anterioare cu privire la aflarea și mișcarea forțelor militate în Zona de Securitate (demonstrarea forței militare la paradele desfășurate în Zona de Securitate și prezența trupelor militare transnistriene în Zona de Securitate (în Camenca, Râbnița, Dubăsari, Grigoriopol, Tighina, Parcani)), arestarea și expulzarea din regiune a cetățenilor moldoveni, autoblocarea regiunii și desfășurarea războiului informațional contra Republicii Moldova.

Au continuat acțiunile nelegitime ale miliției, grănicerilor, serviciilor de migrațiune și ale celui vamal, îndreptate spre intimidarea populației și menținerea regimului stabilit de liderii de la Tiraspol, așa-numitul „războiul” gazelor și al vinului, încetarea exportului de produse agricole și al celor alimentare, altele. Mai mult ca atât, fără aprobarea conducerii în Zona de Securitate au fost organizate exerciții de proporții mari cu implicarea unităților militare și paramilitare ale Transnistriei, aflate în afara Zonei de Securitate.

În pofida faptului că Constituția Republicii Moldova² și numeroasele acorduri interzic staționarea trupelor militare străine pe teritoriul Republicii Moldova, până în prezent continuă prezența forțelor militare ale Federației Ruse în regiunea transnistriană. **În acest context, este evident că prezența forțelor pacifatoare nu a minimizat sau prevenit aceste acțiuni provocatoare.**

De la bun început, în cadrul soluționării conflictului au fost dezbateri serioase referitor la faptul ce fel de forțe ar trebui să intervină în calitate de *pacificatori în conflict*. CSI și unele țări ale Europei de Est au planificat dislocarea pacificatorilor săi, dar inițiativa a eșuat atunci când statele participante – Belarus, România

¹ După ce a fost declarat că așa-numita rmn și-a făcut alegerea și deja nu mai are nevoie de nici un fel de negocieri, numeroasele consultări în vederea restabilirii procesului de negocieri, promovate de către observatorii și mediatorii în conflict, nu au avut succes.

² În conformitate cu Capitolul I, Articolul 11, alineatul (2).

și Bulgaria – au anulat participarea lor și au propus implicarea mecanismelor pacificatoare ale OSCE. La 9-10 iulie 1992, la Summit-ul OSCE de la Helsinki, cererea guvernului moldovenesc de a detașa în raioanele de est ale Republicii Moldova pacificatorii OSCE a fost respinsă. În asemenea circumstanțe, la 21 iulie Chișinăul a acceptat propunerea părții ruse privind crearea forțelor mixte trilaterale [6].

Misiunea de bază a Forțelor Pacificatoare Mixte a fost monitorizarea și implementarea Acordului de Pace din 1992, asigurarea controlului asupra situației din Zona de Securitate, eliminarea escaladării posibile a conflictului, precum și excluderea prezenței în zonă a formațiunilor militare, cu excepția Forțelor Pacificatoare Mixte, a poliției moldovenești și a miliției transnistriene. Pentru a stopa acțiunile militare și a asigura stabilirea păcii, de-a lungul zonei părților beligerante a fost creată Zona de Securitate (225 km lungime și 20 km lățime). Forțele pacificatoare au fost întrebuițate pentru menținerea zonei demilitarizate între părțile beligerante [7].

De atunci însă, statutul legal al așa-numitei rmn a rămas nedeterminat. În această privință, eforturile forțelor pacificatoare au servit drept mijloc de „înghețare” a conflictului și de consolidare a statalității și independenței regiunii secesioniste.

La baza procesului de soluționare a conflictului transnistrian se află „Acordul de soluționare pașnică a conflictului armat în regiunea transnistriană a Republicii Moldova” (*semnat la 21 iulie 1992 la Moscova*) [8]. Tot atunci a fost creată și Comisia Unificată de Control (CUC) pentru a monitoriza implementarea acordului, compusă din reprezentanții Republicii Moldova, Federației Ruse și ai regiunii transnistriene, în formatul (6+6+6). În realitate, formatul CUC era 12+6, fiindcă deseori, folosind regula consensului, două părți blocau inițiativele Republicii Moldova.

Practic, forțele pacificatoare exercită un control limitat al situației în Zona de Securitate, deoarece sunt multe locuri unde pacificatorii nu pot merge și niciodată nu au fost. În afara forțelor pacificatoare, în Zona de Securitate sunt prezente ilegal mai mult de 100 de unități militare și paramilitare, diferite posturi instalate ilegal și care au echipament și armament necontrolat.

În conformitate cu Acordul de pace, pentru a susține CUC, contingentele militate au creat Forțele Pacificatoare Mixte Trilaterale, reprezentând țările implicate în realizarea acordului, precum și observatori ucraineni. Aceste forțe au fost subordonate CUC. Aici trebuie de subliniat că deseori incompetența pacificatorilor în Zona de Securitate împiedică soluționarea problemelor în situații de criză.

Prin decizia CUC (*din 28 iulie 1992*) și pentru a controla activitatea contingentelor pacificatoare în Zona de Securitate a fost creat Comandamentul Militar Mixt (CMM). Activitatea CUC, CMM și a grupelor de observatori militari (Rusia, Moldova, Ucraina, Transnistria) este bazată pe principiul consensului, care deseori lipsește între părți, evidențiind activitatea sa ineficientă și chiar uneori imposibilă. De exemplu, în cazul producerii unei situații neprevăzute, grupul de patru observatori militari trebuie să ajungă la un consens în rezolvarea crizei apărute; în caz contrar ei nu vor izbuti să-ți exercite misiunea.

Un exemplu elocvent al activității ineficiente este faptul că comandanții din partea Rusiei și a așa-numitei rmn aplică în activitatea lor principiul „acțiunilor planificate” pentru grupele de observatori militari; misiunile trebuie să fie planificate cu un an, o lună sau cu o săptămâna înainte de activitate. Nu se ia în considerație cazul în care situația în Zona de Securitate poate să se schimbe brusc; în așa condiții, Contingentul Moldovenesc va fi autorizat să îndeplinească numai misiuni planificate de mai înainte, ceea ce înseamnă imposibilitatea reacției adecvate din partea observatorilor.

Dacă ne referim la „Operațiuni de menținere a păcii”, tradiționale în sensul drept al cuvântului (misiuni ghidate de ONU), operațiunea pacificatoare din raioanele de est ale Republicii Moldova este foarte *specifică*, deoarece ea nu are un mandat clar al ONU, este compusă din fostele părți beligerante, precum și de partea terță, care a susținut una din părți în conflict.

Rolul părții terțe în conflict este foarte important, îndeosebi în cazul Rusiei și Ucrainei, care au rol de țări „garante”. În pofida acordurilor semnate privind retragerea trupelor ruse, acestea rămân până în prezent. Republica Moldova pledează pentru evacuarea imediată a armamentului, echipamentului și trupelor, fiindcă Moldova nu acceptă prezența militară a Federației Ruse pe teritoriul țării ca o condiție a garanțiilor reintegrării statului. Acceptarea acestei propuneri ar însemna renunțarea la calea aleasă de dezvoltare și transformarea Republicii Moldova într-un ostatic al conflictului înghețat, deoarece garanțiile de acest fel, de fapt, nu garantează nimic altceva decât menținerea continuă a liniilor de demarcație în conflict.

În societate se duc discuții referitor la eficacitatea operațiunii de menținere a păcii, la nivelul imparțialității actorilor actuali etc. Pentru a examina aceste și alte aspecte corelate, vom aplica un model de analiză utilizat

în cercurile academice pentru evaluarea operațiunilor pacificatoare. În conformitate cu structura dată vor fi analizate trei variabile: independente (acordul, suportul internațional al operațiunii, eficacitatea), dependente (reducerea violenței, întărirea păcii) și cele ce intervin (climatul politic).

În cazul operațiunii de menținere a păcii din Transnistria ne vom axa numai pe unele din aceste variabile, cele mai potrivite.

✓ **Prezența Acordului.** Acordul bilateral a fost semnat de Moldova și Rusia, dar acordul a fost constrâns, iar la moment Federația Rusă nu dorește evacuarea armamentului, munițiilor și a trupelor din regiunea transnistriană.

✓ **Suportul internațional al operațiunii** – nu a fost acordat. Această operațiune nu a avut mandatul ONU și operațiunea a fost acceptată pe baza acordului bilateral.

✓ **Eficacitatea operațiunii de menținere a păcii**

- *pacificatorii nu au fost imparțiali și neutri.* Pe de o parte, Moscova a jucat un rol productiv în vederea stopării fazei armate a conflictului între Moldova și Transnistria. Dar orice contribuție pozitivă a fost micșorată până la „zero” prin acțiunile armatei a 14-a a Federației Ruse, care activ a intervenit în conflict în favoarea părții transnistriene. De aceea, Federația Rusă este nu numai garant, dar și actor principal în acest conflict, dat fiind că menține trupele sale în raioanele de est ale Republicii Moldova;

- *componenta forțelor pacificatoare.* Fostele părți beligerante, precum și partea terță loială numai unei părți din conflict, au format forțele pacificatoare, fapt inacceptabil în practica desfășurării „operațiunilor pacificatoare tradiționale” [9].

✓ **Climatul politic**

- *conflictul „înghețat”*

Această operațiune de menținere a păcii contribuie la menținerea statu-quo-ului situației, care este caracterizată prin acțiunile provocatoare permanente organizate de regimul de la Tiraspol, favorizează cursul politic al regimului, orientat spre consolidarea statalității și recunoașterii internaționale;

- *întărirea statalității transnistriene*

Activitatea CUC este bazată pe principiul consensului. Dar foarte des deciziile importante nu pot fi luate din cauza unui refuz neîntemeiat din partea Transnistriei. Compromisul poate fi rareori găsit și doar pentru luarea unor decizii de importanță secundară, decât pentru cele primordiale. Toate acestea au loc din cauza pozițiilor diametral opuse ale Chișinăului și Tiraspolului: primul pledează pentru un stat unificat, iar ultimul tinde spre obținerea independenței proprii. Dar, în aceste circumstanțe principiul integrității teritoriale și a suveranității nu poate fi subiectul discuțiilor;

- *procesul de negocieri ineficient*

Este încă o cauză a stopării procesului de negocieri. Negocierile în formatul „5+2” trebuie să fie focusate în exclusivitate pe statutul special al Transnistriei.

✓ **Reducerea violenței a avut loc, dar este contradictorie**

Acordul de pace a fost semnat, dar acțiunile provocatoare ale regimului transnistrian au continuat (închiderea școlilor cu grafie latină, limitarea libertății de voință, a libertății de exprimare a gândirii, imposibilitatea pentru țărani simpli să lucreze pământul, introducerea taxelor pentru trecerea în unele zone ale așa-numitei rmn, taxele la vamă pentru cetățenii Republicii Moldova etc.).

✓ **Consolidarea păcii**

Dintr-o parte, se pare că în regiune pacea este asigurată, însă, dacă va apărea careva situație de criză, ea va evidenția lipsa de consens între pacificatori și pozițiile lor distante.

Analizând variabilele examinate, putem constata că la majoritatea din ele răspunsurile au fost negative. Evaluând situația curentă, trebuie să subliniem că prezența militară în Zona de Securitate a fost justificată când conflictul a fost în faza activă.

La moment, reintegrarea țării nu a avut loc, deci putem declara că scopul inițial nu a fost atins. De asemenea, acordurile internaționale semnate de Republica Moldova sunt violate. În conformitate cu Tratatul privind Forțele Armate Convenționale în Europa (TFACE) și Documentul de la Viena cu privire la măsurile de credibilitate și securitate, reprezentanții moldoveni nu-și pot exercita responsabilitățile de escortare a grupurilor de evaluare în Zona de Securitate.

Aceasta evaluare succintă a stării actuale în Zona de Securitate demonstrează elocvent că operațiunea dată trebuie să fie înlocuită de observatori civili sub mandatul legal internațional [10].

Menționăm că, în ultimul timp, eforturile Guvernului Republicii Moldova și ale comunității internaționale au înregistrat un șir de evenimente pozitive în procesul de ameliorare a situației în regiunea transnistriană. În concluzie enumerăm principalele obiective care ar merita să fie întreprinse în timpul cel mai apropiat posibil:

I. Necesitatea unui mandat clar și legal al operațiunii pacificatoare;

II. Formatul forțelor pacificatorilor în regiunea de est a Republicii Moldova începând cu 1992 nu a adus rezultate pozitive. Moldova nu are nevoie de mediatori militari și misiunea actuală trebuie să fie înlocuită cu observatori civili sub un mandat internațional, inițiativă susținută de SUA și UE;

III. Evacuarea completă a trupelor militare, armamentului și munițiilor Federației Ruse și atingerea a 3D: demilitarizarea, decriminalizarea și democratizarea regiunii transnistriene.

Referințe:

1. Socor V. Frozen Conflicts in the lack Sea-South Caucasus Region // Harvard Black Sea Security program. - 2004. - P.90.
2. Coropcean I. The Pridnestrovie Conflict and measures opposing to between- national threats // Harvard Black Sea Security program. - 2002. - P.67.
3. Munteanu A., Ciubotaru N. Români de la est: războiul de pe Nistru (1990-1992) / București: Aer-Economistul, 2004, p.250.
4. Russian Peacekeeping Strategies in the CIS (The cases of Moldova, Georgia and Tadjikistan). Dov Lynch. / King's College London Edition, University of London, 2004, p.23.
5. Comunicat privind constatările și concluziile preliminare. Alegeri locale, Republica Moldova, 3 iunie 2007 / Misiunea Internațională de observare a alegerilor - ODIHR. OSCE. - 2007. - P.3.
6. Regional Peacekeeping. The paradox of Russian peacekeeping, edited by John McKinley and Peter Cross. - United Nations University Press. - Tokyo-New York-Paris, 2003, p.436.
7. The Moldovan Army in Peacekeeping Missions / Ministry of Defence of the Republic of Moldova. - Chisinau: Military Policy and Foreign relations Department, 2004, p.13.
8. От этнополитического конфликта к международному согласию в Молдове / Сост. В.Мошняга, Г.Руснак. - Кишинев: МолдГУ, 1998, с.53.
9. Бартош А.А. О потенциале миротворчества НАТО, ЕС и ОДКБ // Вестник Академии Военных Наук. - 2006. - №3 (16). - С.74.
10. Приднестровские радикалы готовятся к срыву любого плана по урегулированию // Независимая Молдова. - 2007. - №52. - С.2.

Prezentat la 23.10.2007